

ПЛАТНИКИ СУДОВИХ ЗБОРІВ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ЗАКРІПЛЕННЯ

Основним елементом судових платежів є його платники. Визначення платників податків та зборів дається у статті 4 Закону України “Про систему оподаткування” – фізичні та юридичні особи, на яких згідно з законами України покладено обов’язок сплачувати податки і збори (обов’язкові платежі) [91]. Про недосконалість цього визначення законодавця вже йшлося у юридичній літературі [151, с. 386; 218, с. 113], тому окремо зупинятися на цьому ми не будемо, зауважимо лише, що відсутність досконалої дефініції “платник податків та зборів” і нерозмежування понять “платник податків” і “платник зборів”, не сприяє однозначному розумінню поняття платників судових платежів. У статті 2 розділу XII проекту Податкового кодексу України та статті 2 проекту Закону України “Про судовий збір” зазначено: “платниками судового збору є громадяни України, іноземці, особи без громадянства, підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні) та фізичні особи – суб’єкти підприємницької діяльності, що звертаються до суду” [88; 86].

Фактично законодавцем пропонується скальковане із закону Російської Федерації “Про державне мито” (який вже втратив чинність) визначення платників державного мита [132], тому не можна стверджувати, що воно є точним, досконалим. Його аналіз дає підстави зробити висновок, що законодавець пропонує визначати платників судового збору з урахуванням двох критеріїв: 1) шляхом їх переліку залежно від: а) громадянства (громадяни України, іноземці, особи без громадянства); б) відношення до суб’єктів господарювання (підприємства, установи, організації, інші юридичні особи та фізичні особи – суб’єкти підприємницької діяльності); 2) шляхом підкреслення, що платниками є особи, які звертаються до суду.

По-перше, незрозумілим є розмежування платників залежно від громадянства. Як пише Л.С. Федіняк, правоздатність іноземців в Україні визначається українським законодавством, в якому відсутня прив’язка до іноземного права і здатність іноземців користуватися правами та обов’язками є такою ж рівною та невід’ємною, як і правоздатність громадян України [219, с. 30, 38], тому окремо визначати платників судового збору залежно від громадянства є нікому не потрібною тавтологією. По-друге, чинне законодавство і без такого визначення містить детальний перелік осіб, що можуть звернутися до суду. Так, стаття 4 Цивільного процесуального кодексу України [82] передбачає, що до суду за захистом порушеного чи оспорюваного права чи інтересу, що охороняється законом, може звернутися будь яка особа; а стаття 100 цього ж нормативно-правового акта визначає, що цивільна дієздатність визнається за усіма громадянами України, незалежно від походження, соціального та майнового становища, расової та національної належності, статі, освіти, мови, відношення до релігії, роду та характеру занять, місця проживання й інших обставин, а також за державними підприємствами, установами, організаціями, їх об’єднаннями, іншими громадськими організаціями, що користуються правами юридичної особи. У статті 6 Кодексу адміністративного судочинства України [81] вказується, що кожному гарантується право на захист його прав, свобод та інтересів. У частині 1 статті 48 закріплюється, що здатність мати цивільні права та обов’язки в адміністративному судочинстві визнається за громадянами України, іноземцями, особами без громадянства, органами державної влади, іншими державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими і службовими особами, підприємствами, установами, організаціями (юридичними особами); у частині 2 статті 48 відмічається, що здатність здійснювати свої адміністративні процесуальні права та обов’язки належить фізичним особам, які досягли повноліття і не визнані судом недієздатними, а у частині 2 цієї ж статті йдеться про таку ж здатність органів державної влади, інших державних органів, органів влади Автономної

Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій (юридичними особами).

До господарського суду (частина 1 та 2 статті 1 Господарського процесуального кодексу України [83]), відповідно до встановленої підвідомчості господарських справ, за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів, а також для вжиття передбачених Господарським процесуальним кодексом України заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням, можуть звертатися: 1) підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності; 2) державні та інші органи, фізичні особи, що не є суб'єктами підприємницької діяльності у випадках, передбачених законодавчими актами України. Згідно з частиною 4 статті 28 Господарського процесуального кодексу України повноваження сторони від імені юридичної особи може здійснювати відособлений підрозділ, якщо таке право йому надано установчими або іншими документами [83].

Таким чином, за загальними правилами судочинства до судів в Україні можуть звертатися: 1) фізичні особи, чий законні інтереси чи права, що охороняються, було порушено, які мають право- та дієздатність, незалежно від їх громадянства, походження, соціального та майнового стану, расової та національної належності, статі, освіти, мови, відношення до релігії, роду та характеру занять, місця проживання й інших обставин; 2) юридичні особи, чий законні інтереси чи права, що охороняються, було порушено; 3) державні та інші органи. Оскільки в законодавстві вже перелічено всі категорії осіб, які можуть звертатися до суду залежно від їхньої правоздатності, громадянства, приналежності до суб'єктів господарювання, державних органів тощо, то в Законі України "Про судовий збір", який знаходиться у стадії розробки, недоречно дублювати їх. Особливо, якщо цей перелік буде неповний, бо тоді незрозуміло, чому законодавець у визначенні, яке розглядалося раніше, обминає їх.

Деякі науковці вже вносять пропозицію визначити платників судового збору, вдаючись до їх процесуального становища у справі, наприклад, як позивачів [141]. Ця пропозиція здається нам цікавою. Як уже відзначалося, фактично завжди судові платежі сплачує позивач (заявник). До того ж, законодавцем уже застосовується такий критерій при визначенні платників іншого судового платежу – витрат з інформаційно-технічного забезпечення судового процесу. Так, згідно із статтею 2 Постанови Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2005 р. № 1258 "Про порядок оплати витрат з інформаційно-технічного забезпечення судових процесів, пов'язаних з розглядом цивільних та господарських справ", витрати оплачують особи, які звертаються до суду з позовними заявами, заявами про відкриття справ окремого провадження, тощо [137], тобто фактично – позивачами. Щоб виважено визначити платників судового збору, необхідно приділити увагу платникам державного мита. Не варто відвертатися від позитивного досвіду справляння державного мита лише на тій підставі, що із застосуванням категорії судового збору (замість частини державного мита), законодавство, що регулювало раніше порядок стягнення державного мита за звернення до суду, припинить своє існування. Тому при визначенні платників судового збору необхідно скористатися цим напрацюванням. Доцільно визначити платників у нормативному акті, що регулюватиме стягнення судового збору, тобто у запропонованому нами законопроекті "Про судові платежі", щоб запобігти у майбутньому великій кількості правових актів.

Так, стаття 1 Декрету Кабінету Міністрів України "Про державне мито" так визначає платників державного мита: фізичні та юридичні особи, що сплачують державне мито на території України за вчинення в їхніх інтересах дій та видачу документів, що мають юридичне значення [72, ст. 1]. Таке визначення не точне. Не будемо забувати, що воно було сформульоване таким чином, щоб охопити не лише осіб, що звертаються до суду, але й інших платників державного мита (за отримання свідоцтва про спадок тощо), тому законодавець окремо виділив як складову у визначенні словосполучення "видачу документів, що мають юридичне значення".

Воно не може бути застосоване для визначення судового збору, оскільки при його справлянні фактичної видачі документів не відбувається. Рішення суду, звичайно, до таких документів не відноситься, бо сплата судового збору ще не означає, що право власності, тощо, отримує за цим рішенням позивач, хоч він і сплатив судовий збір. Рішення суду не можна порівняти з посвідченням на право полювання чи з закордонним паспортом, які видаються взамін сплати державного мита. Тому платниками судового збору не можуть бути особи, які

сплачують його за отримання документів, що мають юридичне значення, і це словосполучення не може бути застосовано при формулюванні визначення платників судового збору.

Також невдалою є вказівка на те, що державне мито сплачується лише на території України. А.А. Кольцов відзначав, що у зв'язку з таким визначенням у іноземних осіб (як фізичних, так і юридичних) виникають проблеми при сплаті державного мита у випадку необхідності звертатися до суду. Для їх вирішення застосовуються такі схеми обходу: 1) переведення сум державного мита з рахунків іноземних осіб у банках, розташованих на території нашої країни; 2) сплата державного мита за іноземну особу третьою особою, пов'язаною з іноземною особою договірними відносинами. Проте, продовжує він, в окремих випадках це не допомагає, іноземна фізична особа чи представник юридичної особи вимушені приїжджати до України тільки заради того, що сплатити державне мито на її території [135, с. 100].

На підставі вищевикладеного, можна зробити лише один однозначний висновок – визначення платників, що міститься у Декреті Кабінету Міністрів України «Про державне мито» не можна застосовувати до платників судового збору. Відповідно, новий підхід до визначення платників судового збору (наприклад, як позивачів) є необхідним і потребує подальшого аналізу.

Список використаних джерел:

1. Про систему оподаткування: закон України : від 18 лютого 1997 року № 77/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 16. – Ст. 4.
2. Основы налогового права: [учебн. пособ.] / [Бех Г. В., Дмитрик О. А., Кобыльник Д. А. и др.]; под ред. Н. П. Кучерявенко. – Х. : Легас, 2003. – 384 с.
3. Мандрица В. М. Финансовое право: [учебн.] / [Мандрица В. М., Рукавишникова И. В., Дружинин Д. Н.]; под ред. В. М. Мандрицы. – Ростов н/Д. : Феникс, 1999. – 448 с.
4. Проект Податкового кодексу України. – [Електроний ресурс] – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=85615&cat_id=71373
5. Про судовий збір: проект закону України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_2?id=&pf3516=2378&skl=6
6. Налоговый кодекс Российской Федерации : закон Российской Федерации : от 31 июля 1998 года № 146-ФЗ // Официальное издание (с изменениями и дополнениями на 20 июля 2009 года). – М. : Омега-П, 2009. – 714 с.
7. Фединяк Л.С. Право іноземців на звернення в суд в Україні: дис...канд. юрид. наук: 12.00.03 / Фединяк Лариса Сергіївна. – Львів, 2000. – 156 с.
8. Цивільний процесуальний кодекс України: закон України : від 18 березня 2004 року № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–41, 42. – Ст. 492.
9. Кодекс адміністративного судочинства України: закон України : від 6 липня 2005 року № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 37. – Ст. 446.
10. Господарський процесуальний кодекс України: закон України : від 6 листопада 1991 року № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
11. Ідеальна країна – концепція реформування судової системи // Інформаційний сервер Верховного суду України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/637469b9ede63a97c2257457003014ab6?Op>
12. Про затвердження Порядку оплати витрат з інформаційно-технічного забезпечення судових процесів, пов'язаних з розглядом цивільних та господарських справ, та їх розмірів : постанова Кабінету Міністрів України : від 21 грудня 2005 року № 1258 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 46. – Ст. 3080.
13. Про державне мито: декрет Кабінету Міністрів України від 21.01. 93 №7-93 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 13. – Ст. 113.
14. Кольцов А.А. Некоторые проблемы оплаты судебных расходов иностранными лицами в арбитражном процессе России // Право и экономика. – 2007. – № 4. – С. 99–101.